

KADOC

Documentatie- en Onderzoekscentrum
voor Religie, Cultuur en Samenleving
Interfacultair centrum K.U.Leuven

NIEUWSBRIEF

01 | 02 | 03 | 04 | 05 | 06 | 07 | 08 | 09 | 10 | 11 | 12 | 2006

Waarde lezer,

In deze Nieuwsbrief vindt u drie bijlagen.

Met de enquête willen we u polsen naar uw kennis van onze collectie, uw appreciatie van onze dienstverlening en de effectiviteit van onze communicatie. Dankzij uw antwoorden willen we de volgende werkingsjaren nog meer inspelen op uw bekommernissen, noden en vragen. Alvast van harte dank voor uw medewerking en suggesties.

De twee publicatiefolders laten u toe kennis te maken met de nieuwe KADOC-uitgaven en ze eventueel te bestellen. Over Towards an Era of Development van Peter Van Kemseke leest u in deze Nieuwsbrief. Op De Oude Abdij van Drongen. Elf eeuwen geschiedenis, dat op 16 december wordt voorgesteld, gaan we in het volgende nummer dieper in.

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Peter Heyrman / Godfried Kwanten / Karel Strobbe / Toon Toelen / Peter Van Kemseke / Luc Vints

Vormgeving / Alexis Vermeylen

Druk / Peeters, Herent

Verschijnt tweemaandijks / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Kantoor van afgifte / 3000 Leuven 1

Verantwoordelijke uitgever / Emiel Lamberts / Schoonzichtlaan 52 / B- 3020 Herent

KADOC / Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving

Adres / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven

Telefoon / +32 (0) 16 32 35 00 **Fax** / +32 (0) 16 32 35 01

E-mail / postmaster@kadoc.kuleuven.be **Internet** / <http://kadoc.kuleuven.be>

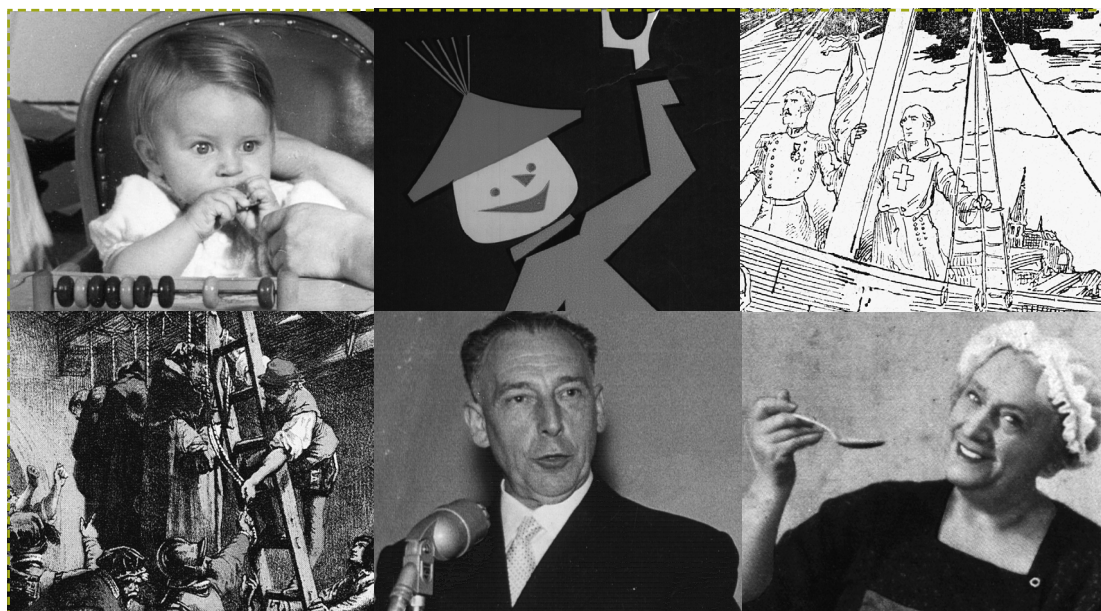
Giften voor KADOC / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 432-0000011-57 van de K.U.Leuven met vermelding 'gift KADOC TQO-MECEN1-P3610'. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 432-0000011-57 van de K.U.Leuven met vermelding 'gift KADOC TQO-BOUWF1-P3610'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.

Cover: detail van de affiche van de regionale tuinbouwtentoonstelling in Zotttegem in 1961, uit het archief van de Boerenbond.

- 4 Met de zorgen van een goede huismoeder
Huishoudboekjes als historische bron
- 6 Een rijke oogst
Archieven Boerenbond ontsloten
- 10 Het protestantisme: een verre vijand
De visie van katholieke periodieken, 1884-1914
- 14 De derde wereld ontdekt
De mondialisering van christendemocraten en socialisten
- 16 Soepjes & Sapjes
Groenten om te drinken

4	6	10
10	14	16

Met de zorgen van een goede huismoeder

Huishoudboekjes als historische bron

Voor een historicus is het geen sine-cure om een betrouwbaar beeld te schetsen van het 'alledaagse' leven in een doorsneegezin. Daarvoor ontbreken vaak de geschikte bronnen. Documenten die daarbij wel behulpzaam zouden kunnen zijn (bijvoorbeeld rekeningen, recepten, gelegenheidsdrukwerk), werden veelal als banaal ervaren en weggegooid. Andere bronnen bleven wel bewaard (bijvoorbeeld lesteksten of handboeken van vrouwenorganisaties over de inrichting van het huishouden), maar bieden door hun normatief karakter veeleer een ideaalbeeld, dan een spiegel van de dagelijkse realiteit. KADOC kwam in het bezit van enkele mooie reeksen huishoudboekjes die wél een blik toelaten in de interne keuken van twee Vlaamse, katholieke gezinnen. In combinatie met een zekere dosis verbeeldingskracht lezen die schriftjes met cijferreeksen als een dagboek, als een historische roman.

Beide gezinnen in kwestie waren sterk ingebed in het katholieke (verenigings)leven van hun woonplaats. Hun sociale achtergrond was evenwel zeer verschillend. In het ene geval gaat het om een gezin uit de middenklasse in het provinciestadje Tielt. Het andere gezin is te situeren in de betere, Franstalige kringen van Gent. In beide gezinnen noteerde de *mater familias* als een minister van Financiën zeer plichtsgetrouw alle dagelijkse inkomsten en uitgaven in haar 'staatshuishouden' en dat voor een lange periode (1936-1992 in Tielt, 1919-1964 in Gent).

Zo besteedde het Tieltsse gezin in november 1940 200 fr. aan een 'dokter kinderbed' en

165 fr. aan een 'kakstoel'; 'Betterfood' werd in de weken die volgden blijkbaar een vast ingrediënt in het fruitpapje van de baby; de goedheilig man kostte op 5 december van dat eerste oorlogsjaar 27,5 fr. Voor de geïnteresseerden: eksterooopleisters had je toen al voor 4,5 fr., Vadertje Staat stelde zich tevreden met 322 fr. belastinggeld en aan de grootschalige aankoop van sigaretten en sigaren nam *in illo tempore* niemand aanstoot.

De Gentse familie was duidelijk meer bemiddeld. Het echtpaar spendeerde in juni 1919 1690 fr. aan de *voyage de noce*. Een klein jaar later begon de vrouw des huizes zich koortsachtig een babyuitzet aan te schaffen: *coton pour bébé* (1,66 fr.), *tissus bleus pour berceau* (21,40 fr.), *'épingles de sécurité bébé'* (2 fr.) ... Wat voor het jonge echtpaar een blijde gebeurtenis had moeten worden, eindigde evenwel tragisch: het kindje stierf in augustus 1920 kort na de geboorte. Ook dan noteerde de moeder pijnlijk nauwgezet de kosten voor de vroedvrouw, de lijkwagen, de begraafplaatsconcessie, de rouwkledij en haar offergave en mis voor een spoedig herstel na het kraambed. Ruim een jaar later beviel ze van een gezonde spruit.

Dit soort notities - minutieus, eenduidig en consequent neergeschreven - vormen het gedroomde onderzoeksmateriaal voor de historicus. Enerzijds bieden de harde cijfers een goed kwantitatief houvast voor de berekening van inkomsten, bestedingspatronen, spaarquota en prijsevolutie. Anderzijds leveren ze ook een boeiende, soms zelfs ontroerende kwalitatieve kijk op de intimiteit van een gezin. Veel meer dan enkel een beeld van inkomsten en uitgaven, verschaffen de

schriftjes immers een uitstekend zicht op het consumptiepatroon, de levensstijl, de familiale relaties, het sociale milieu en zelfs de mentaliteit in de betrokken gezinnen. Zij belichten hun levensstandaard, vertellen wat gegeten en gedronken werd, hoe er werd feestgevierd en ontspannen, hoe en waar de spaarcentjes werden belegd, wat aan drinkgeld en liefdadigheid werd besteed (bijvoorbeeld aan kerkelijke omhalingen), welke kledij werd gedragen en welke 'meubelen en huisgerief' werden aangeschaft.

De huishoudboekjes leren ons ook veel over de taakverdeling tussen de echtelieden, over de wijze waarop de gezinnen de Tweede Wereldoorlog doorkwamen en over hun medische kosten. Onderwijs en opvoeding van de kinderen, sociale contacten, uitgaven voor onderhoud en energie, mobiliteit en verzekering, familietradities en etiquette, luxe en comfort, 'exotische' koloniale producten en wan-

neer die hun intrede deden, lidmaatschappen, lectuur en abonnementen, ... over dat alles en nog veel meer informeren de schriftjes op zeer ondubbelzinnige wijze. Grote uitgaven (bijvoorbeeld voor een slaapkamer of nieuwbouw) of beleggingen verschenen meestal in een aparte rubriek van dezelfde boekjes.

Beide reeksen huishoudboekjes zouden nog aan waarde winnen wanneer ze kunnen worden vergeleken met vergelijkbare documenten van andere gezinnen. Dat zou bijzonder boeiend comparatief onderzoek opleveren in de tijd, in de ruimte (geografisch) of volgens sociale klasse. De betrokken gezinnen kunnen daarbij perfect anoniem in beeld worden gebracht, zodat hun intiemere familielevens en privacy niet in het gedrang komen. Stuit u in de vermolmde keukenkast van grootmoeder dus op vergeelde schriftjes met naarstig neergekrabbelde huishoudelijke gegevens, laat die dan niet in de papierslag verzeilen, maar denk even aan de vlijtige archivarissen en onderzoekers van KADOC.

Illustratie: "De vreugde van het jonge gezin", een foto van Victor De Maer uit de collectie van KVLV. Let op de rijk gevulde tafel en de radio!

Godfried Kwanten

Een rijke oogst

Archieven Boerenbond ontsloten

Landbouw en landbouwbeleid zijn in ons land nooit ver weg uit de actualiteit. Of het nu gaat over mestactieplan, melk- en visquota, blauwtongziekte, hoevetoerisme, voedselveiligheid of vogelpest, steevast duikt er in de perscommentaren ook een woordvoerder of deskundige op van de Boerenbond. Die organisatie verdedigt niet enkel al ruim een eeuw de belangen van haar leden - nu nog goed voor enkele procenten van de werkende bevolking -, haar werking drukt ook mee een stempel op uw en mijn voedsel, leefomgeving en milieu. De Boerenbond blijft zich manifesteren als een goed gestructureerde, invloedrijke belangengroep met een bereik dat zich uitstrekt van de gezinnen en bedrijven van de aangesloten leden tot de hoogste Europese fora. De kolossale archieven van die middenveldorganisatie weerspiegelen uitstekend haar diversiteit en ruime actieradius.

Een archievenstroom

In het zog van de viering van de honderdste verjaardag van de Boerenbond in 1990 ontving en ontsloot KADOC de archieven van de centrale bestuursorganen van die sociale organisatie. Het beheert ook de archieven van de KVLV - de organisatie van landelijke vrouwen - en van de BJB/KLJ, die de landelijke jeugd verenigt. Daarnaast kreeg KADOC het bedrijfsarchief van de Assurantie van de Belgische Boerenbond (ABB) in bewaring. Sindsdien viel de archieventransfer vanuit de Leuvense Minderbroedersstraat nooit meer helemaal stil. De afgelopen jaren kwam die zelfs nog in een stroomversnelling naar aanleiding van de verhuizing van het Leuvense

hoofdkwartier naar de Diestsevest. Een kernarchief is dat van de zgn. 'Organisatiediensten'. Die vormen een schakel tussen de centrale en de plaatselijke boerengilden (sinds 1971 landelijke gilden), zowel op het vlak van de bedrijfsorganisatie als dat van de landelijke beweging. Tot hun activiteiten behoren de sociaal-culturele vorming van de leden, de inrichting van vergaderingen en voordrachten, het sociale dienstbetoon enzovoort. Naast de verslagen van de provinciale vergaderingen van opziensers, bevinden zich in dat archief interessante dossiers betreffende de werking van de verschillende geledingen van de Boerenbond (zowel het vormingswerk, als de economische afdelingen en de professionele organisaties) en het landbouwbeleid in België en de Europese Gemeenschap.

Naast de Organisatiediensten bezorgden enkele tientallen andere archiefvormers hun bestanden. Dat resulteerde in verscheidene honderden strekkende meter archief, die intussen systematisch werden geordend en beschreven. Overlappende delen werden na registratie verwijderd en er kwam duidelijkheid in de complexe structuur van archieven en hun vormers. Ondergebracht in een groot en overzichtelijk *Fonds Boerenbond* werden er inventarissen en plaatsingslijsten gemaakt van de archieven van diensten, bedrijven en personen. Ongetwijfeld zal het vrijkomen van die bestanden krachtige impulsen verlenen aan het onderzoek naar de agrarische en rurale geschiedenis van België in al haar aspecten. Diverse categorieën onderzoekers zullen er hun gading in vinden.

Uiteenlopende onderzoeksthema's

Zo komen geïnteresseerden in *lokale en regionale geschiedenis* ongetwijfeld aan hun trekken in de bundels van de landelijke gilden. Die bevatten rijke informatie over profielen van leden en bestuursleden, bestuurlijke aanlegenheden, plaatselijke netwerken, programma's en activiteiten vanaf 1900. Ze leren ook hoe de centrale Boerenbondzetel de werking aan de basis zeer nauwgezet opvolgde en stuurde. Het archief Onderlinge Bedrijfs-hulp werpt eveneens een licht op een plaatselijke realiteit. Die voorziening creëerde een solidariteitssysteem tussen leden-landbouwers zodat, wanneer één van hen werkonbekwaam werd, een vervanger voor hem in de bres sprong. In diezelfde sfeer dienen de vee- en paardenverzekeringsmaatschappijen te worden vernoemd. Die zijn beduidend ouder en vulden het overheidsinitiatief aan dat op dat terrein al bestond. Ze verzekerden, eerst lokaal en later op een ruimer plan, het meest waardevolle en tegelijk meest kwetsbare bezit van de boer. Zonder compensatie leidde het verlies van de veestapel (bijvoorbeeld door epidemieën) immers tot faillissement en armoede. De archieven van die maatschappijen tonen die verzekeringstak in zijn meest elementaire vorm en illustreren als geen ander de Boerenbondleuze "Ieder voor allen. Allen voor ieder."

Bijzonder waardevol zijn de archieven van de bedrijfsgilden. Die geven een beeld van de werking per bedrijfstak (veetelers, groentetelers, fruitkwekers, hopplanters, druivenkwekers enzovoort) per regio. Ze weerspiegelen niet enkel de economische situatie in een bepaalde bedrijfstak en/of regio, maar verschaffen ook interessante technische informatie (bijvoorbeeld over kweek- en teeltprocedures). Hun belang schuilt evenwel vooral in de sociale spiegel die ze van de betrokken tak voorhouden: wie werkte er, hoe werd er geproduceerd, wat waren de werkomstandig-

heden en de inkomens, hoe verliep de belangenvertegenwoordiging, wat waren de invloeden van mechanisering en schaalvergroting?

Door een aantal archieven naast elkaar te leggen - vooral die van de productiecoöperaties van de Boerenbond en van de Aan- en Verkoopvennootschap (AVEVE) - kan de lokale onderzoeker ten slotte ook de geschiedenis schrijven van een melkerij, een verdeelcentrum van veevoeding, een Welvaartwinkel, een groenteveiling, een plaatselijk AVEVE-filiaal enzovoort.

Daarmee naderen we het terrein van de *bedrijfsgeschiedenis*. Op uiteenlopende wijzen verbonden met de Boerenbond entten zich diverse financiële en industriële bedrijven op de agrarische sector. Het ging zowel om ondernemingen in het bank- en verzekeringswezen (ABB), in de distributie- en toeleveringssector (Welvaart, AVEVE, veilingen), als om (coöperatieve) bedrijven in de sector van zuivel, tuinbouw, werktuigen of akkerbouw. KADOC bewaart ook het SBB-archief.

Dat geheel van sociaal-rechtelijke diensten ontstond in 1944 en groeide parallel met de ontwikkeling van de sociale wetgeving voor loontrekkenden en zelfstandigen. Het omvat onder andere een sociaal secretariaat voor werkgevers, een kinderbijslagkas en pensioenkas voor zelfstandigen, evenals een adviesbureau voor personeelsaanwerving en -opleiding. Wil de onderzoeker het bedrijfsniveau overstijgen, dan lenen een aantal archieven zich uitstekend tot het schrijven van de geschiedenis van een bepaalde bedrijfstak of agrarische sector, bijvoorbeeld die van de kwekers van runderen of varkers, of die van de telers van hop, gerst, witloof of aardbeien.

Ook de volledige Boerenbondgroep zou op basis van het beschikbare materiaal voorwerp kunnen uitmaken van een bedrijfshistorische studie. Hoe werden bestuur en administratie georganiseerd, welke structuurhervormingen vonden er plaats, hoe verliepen infor-

matiestromen en de financiële transfers, hoe verzorgde die organisatie haar public relations, hoe selecteerde en vormde ze haar militanten, welke kanalen hanteerde ze als drukkingsgroep, welke vertegenwoordigende opdrachten nam ze op, wat zag ze zelf als haar kerntaken en -doelstellingen, wat was het 'rendement' van haar activiteiten, hoe evolueerde de bedrijfscultuur en hoe vulde men in de loop der decennia de christelijke identiteit in? Archieven van de centrale bestuursorganen, van leidende figuren (onder anderen Dries Dequae, Jan Hinnekens, Constant Boon, André Lagae), van de dienst Public Relations, de Organisatiediensten en de provinciale secretariaten (Limburg en West-Vlaanderen) kunnen op die vragen een antwoord bieden.

De Boerenbondarchieven kunnen eveneens een belangrijke bijdrage leveren tot studies van *macro-economische aard*. Ze verschaffen bouwstenen voor de evolutie van productie, prijzen, consumptie en productiviteit in de landbouw en zijn deelsectoren. Ze reiken ook essentiële verklarende variabelen aan om dergelijke ontwikkelingen te verhelderen en te begrijpen. Meer algemeen zouden thema's kunnen worden bestudeerd als de introductie en evolutie van de coöperatieve formule in de landbouwsector, de modernisering en automatisering van de landbouwtechniek, de invloed van het landbouwbeleid en de evoluerende relatie met toeleveringsbedrijven, verwerkende voedingsindustrie en distributiesector.

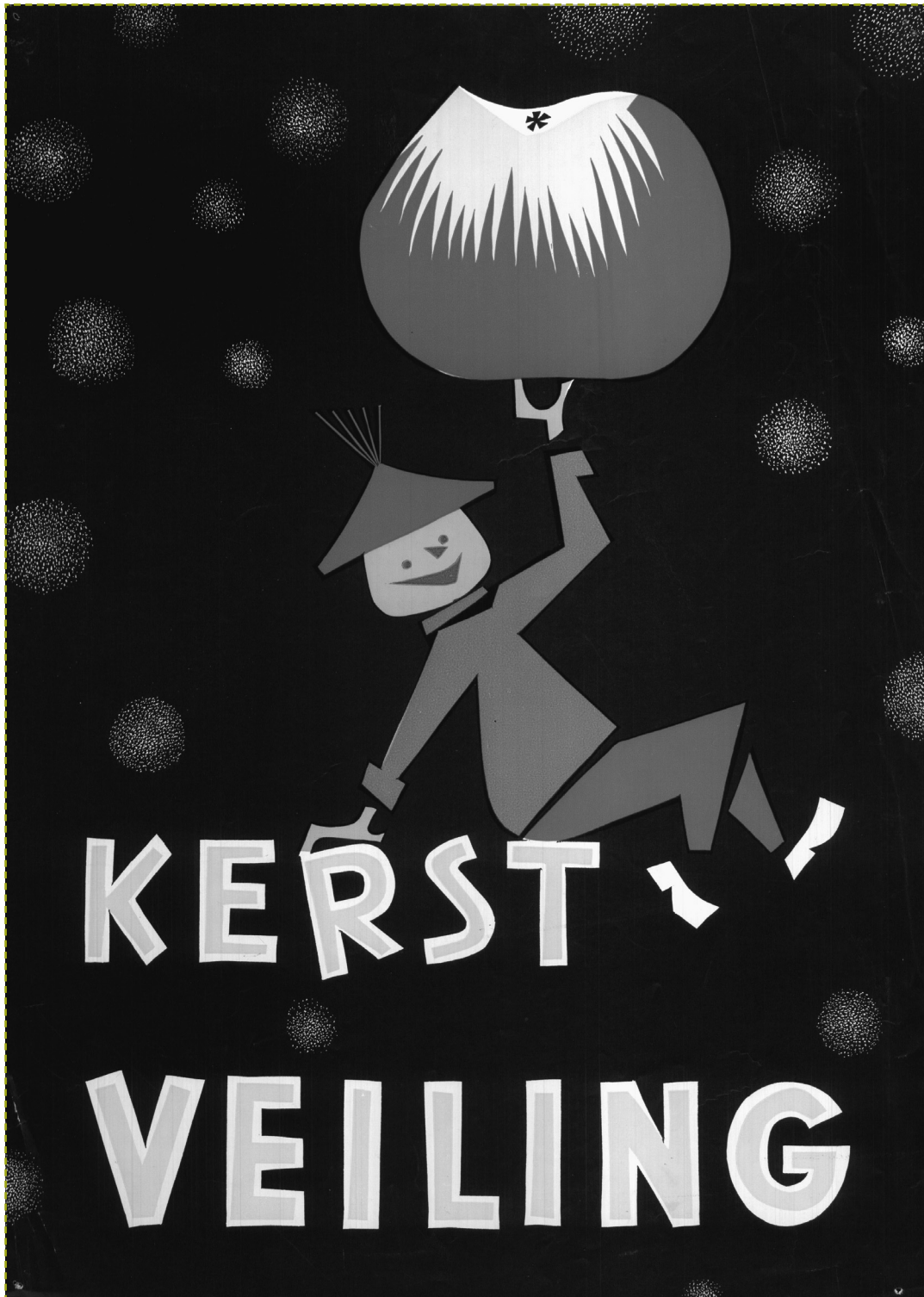
Ten slotte, maar niet het minst kan de onderzoeker terecht in de Boerenbondarchieven voor *ideologische en politieke thema's*. De politiek-economische belangenvertegenwoordiging gebeurde via contacten met 'beviende' politici en via een complex netwerk van Vlaamse, nationale en internationale, vooral Europese, advies- en beslissingsorganen, commissies en werkgroepen. Voor tientallen concrete dossiers kan de interactie tussen Boerenbond en overheid nauwgezet wor-

den gereconstrueerd. Inzake vertegenwoordigende opdrachten van de Boerenbond verdienen de archieven betreffende de provinciale Landbouwkamers een aparte vermelding. Die misschien minder bekende organen speelden een sterk regulerende en stimulerende rol in hun bevoegdheidsdomein. Vooral over de Limburgse Landbouwkamer bleven omvangrijke dossiers bewaard vanaf de jaren 1920. Niet toevallig bekleedden Boerenbondafgevaardigden daarin decennialang verantwoordelijke functies.

In het bestek van deze bijdrage kunnen de volledige rijkdom en onderzoeksmogelijkheden van de Boerenbondbestanden onmogelijk worden belicht. We hadden het bijvoorbeeld nog niet over de duizenden foto's, affiches en films, de honderden boeken en periodieken die de archieven vergezelden. Die leggen het beeld van de Boerenbond en de sector waarvoor hij staat, treffend vast en leren over sociale realiteiten en mentaliteit. Wie zich terdege over het in KADOC beschikbare bronnenmateriaal inzake de Boerenbond wil informeren, raadplege de ODIS-databank. Informatie over archiefvormers en archiefinhouden en verwante audiovisuele en gepubliceerde collecties werd er systematisch ingebracht; (deel)archieven en hun ontsluitende lijsten kwamen er terecht in een overzichtelijk en hiërarchisch kader. Op die manier worden archieven die zo wezenlijk zijn voor onderzoek naar landbouw en landbouwbeleid in ons land, hanteerbaar. Een zoektocht die start met de term 'Boerenbond', brengt u na enkele klikken tot op het niveau van een archiefdossier, een fotoverzameling, een tijdschrift of congresverslag.

Godfried Kwanten

Illustratie: een affiche uit de archieven van de Boerenbond.

Het protestantisme: een verre vijand

De visie van katholieke periodieken, 1884-1914

Het Vlaams-Nederlandse tijdschrift *Trajecta* boog zich recentelijk over de verhouding tussen het katholicisme en het jodendom en wijdde er een dubbelnummer aan. De verhouding tussen het katholicisme en een andere geloofsgemeenschap stond eveneens centraal in een zopas voorgelegde licentiaatsverhandeling aan de Gentse universiteit. Onder het promotorschap van Jan Art (U.Gent) en het copromotorschap van Jan De Maeyer (KADOC-K.U.Leuven) onderzochten we daarin het discours van enkele Belgische katholieke tijdschriften over het protestantisme. Voor dat onderzoek brachten we ettelijke weken door in de leeszaal van KADOC en de Gentse universiteitsbibliotheek.

De Belgische context

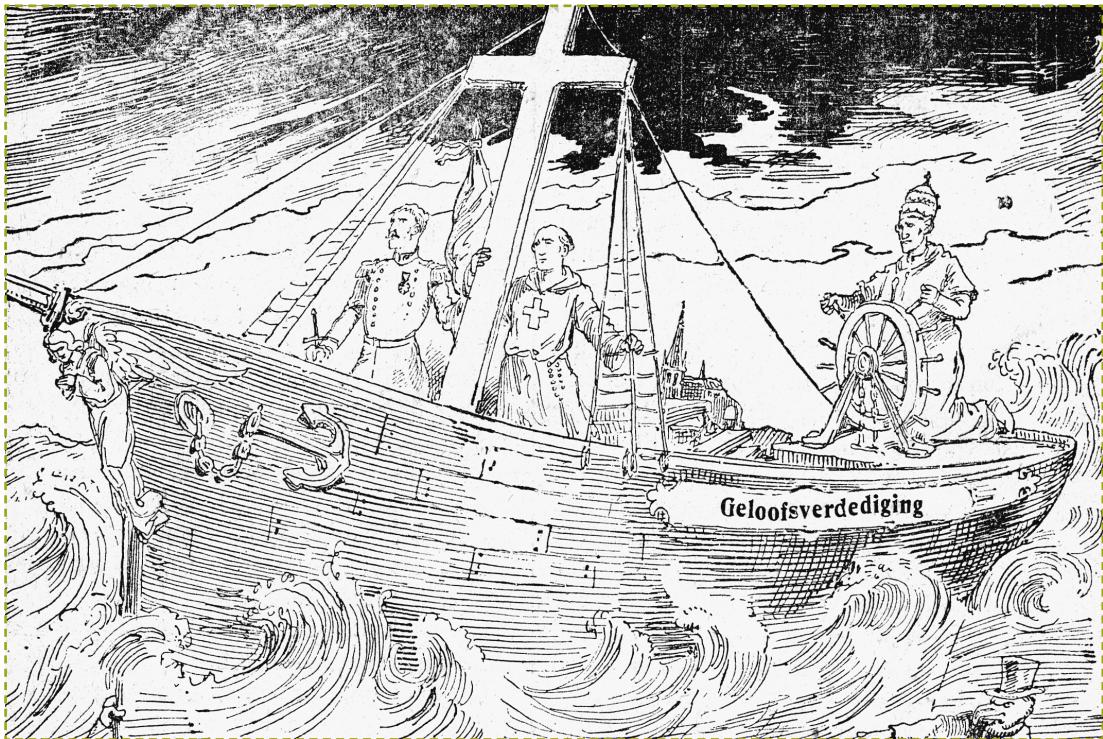
Het werd een studie over het protestantisme bekeken door een katholieke bril. Een bril met een door de modegrillen van de tijd bepaalde montuur. Op het einde van de negentiende eeuw bevond het Belgische katholicisme zich immers in een bijzondere positie. Enerzijds was de kerk in die periode zeer machtig: ze had een uitermate sterke greep op de gelovigen, het kloosterleven bloeide als nooit tevoren en bovendien had België toen een katholieke regering. Anderzijds was de kerk zeer kwetsbaar en voerde ze een permanente strijd tegen de vijanden die haar omgaven. Het liberalisme stelde de maatschappelijke positie van de kerk in vraag, het "goddeloze" socialisme dreigde de arbeiders van haar weg te houden en de moderne wetenschap zorgde voor nieuwe onzekerheden.

In die context ging de kerk in de tegenaanval. Ze trachtte haar gelovigen tegen de hun omringende gevaren te beschermen. De kerk keerde zich naar het volk, er ontstond een christelijke arbeidersbeweging en allerlei 'goede' tijdschriften met een stichtende, religieuze en vaak apologetische inhoud moesten de gelovigen overtuigen van het katholieke gelijk. In die publicaties werden verschillende antivertogen gevoerd: tegen het liberalisme, tegen het socialisme, tegen de vrijmetselarij én tegen het protestantisme ...

Bronnen, invalshoek en methode

We onderzochten het discours over het protestantisme in de periode van 1884 tot 1914. Het bronnenmateriaal bestond uit een zeven-tal katholieke periodieken: de apologetische tijdschriften *De Waarheid* en *Ons Geloof*, de traktaten van Geloofsverdediging, *De Bode van den H. Franciscus*, *De godsdienstige week van Vlaanderen*, de *Revue Générale* en *Hooger Leven*. Stuk voor stuk periodieken die een groot lezerspubliek bereikten. De keuze voor de apologetische bronnen was evident, omdat in die publicaties zeker over het protestantisme werd geschreven. Bovendien was de naar het volk gerichte apologetiek iets nieuws, dat volledig paste in het kader van de wending van de kerk naar het volk en de daarbij horende 'volksontwikkeling'.

Die bronnen werden niet bestudeerd met het instrumentarium van de kritische discoursanalyse. We waren ons terdege bewust van het feit dat cultuur draait om gedeelde betekenis, maar we hebben ons niet opgesteld als een taalwetenschapper, maar eerder als een men-

taliteitshistoricus die een beter inzicht wou verwerven in de katholieke gedachtewereld van rond de eeuwwisseling. Op basis van de bronnen probeerden we ons te verplaatsen in de positie van de toenmalige lezers en vroegen we ons af wat hetgeen er over het protestantisme werd geschreven, kon betekenen voor het vormen van een katholieke collectieve identiteit.

Waar, hoe, wat en hoeveel?

Bij het doornemen van de vele jaargangen kon worden vastgesteld dat er in elke bron een antiprotestants discours aanwezig was. De vorm en de inhoud ervan waren echter afhankelijk van de opzet en het doelpubliek van de respectieve publicaties. In *De Waarheid*, het apologetische blaadje voor het katholieke werkvolk, kwam het protestantisme bijvoorbeeld vaak aan bod in korte, snedige en goed leesbare stukjes. In de *Revue Générale* werd er

enkel in lange, geleerde artikels over gesproken.

Het soort bron bepaalde ook in sterke mate wat er geschreven werd over protestanten. Iedere periodiek legde haar eigen inhoudelijke accenten. De Sint-Antoniusdevotie en de zendingsactiviteiten van de franciscanen zorgden ervoor dat *De Bode* een bijzonder type bekeringsverhalen en heel wat gegevens over protestantse activiteiten in China bevatte. Het feit dat *De godsdienstige week van Vlaanderen* een kerkelijk orgaan was met een ruime internationale interesse, had tot gevolg dat er in het blad veel werd geschreven over het protestantisme in Engeland, Duitsland, Italië, allerlei missiegebieden. De bijzondere aandacht van de *Revue Générale* voor geschiedenis maakte dat er in het tijdschrift veel kon worden gelezen over de Reformatie.

Illustratie: "Vooruit voor God, Kerk en Vaderland", een tekening uit De Waarheid, januari 1909.

De belangstelling van *Hooger Leven* voor de politieke actualiteit in het buitenland zorgde er dan weer voor dat het weekblad geregeld schreef over het protestantisme in Duitsland en Engeland (inclusief Ierland).

Ondanks de vele onderlinge verschillen mag men toch gewagen van een *algemeen* katholiek discours over het protestantisme. De overeenkomsten tussen de verschillende bronnen waren immers markant. De parallellen tussen de twee meest 'geleerde' periodieken, *Revue Générale* en *Hooger Leven*, waren bijvoorbeeld opvallend. In die bladen was er veel aandacht voor de religieus-politieke situatie in het buitenland, evenals voor de moderne Bijbelkritiek en het modernisme.

Enkele steeds terugkerende thema's

Uit de analyse van de tijdschriften kon worden geconstateerd dat enkele thema's steeds terugkwamen. In de bestudeerde periode was het protestantisme (nog steeds) op de eerste plaats een godsdienstige tegenstander. Het spreekt dus voor zich dat er in de bronnen veel te lezen viel over de theologische verschillen. Er was ook ruime aandacht voor kerkgeschiedenis en meer specifiek voor de tijd van de Reformatie en de godsdienstoorlogen. De liberale historiografie over de Hervorming

Illustratie: deze katholieke prent tegen de herdenking van de Pacificatie van Gent in 1876 roept de "wreedheden" van de protestanten in de zestiende eeuw op.

moest worden geconfronteerd met de katholieke versie van de feiten. In elke onderzochte bron kon men ook berichten of artikels vinden over protestanten die zich hadden bekeerd tot het katholicisme. Nieuws over protestantse bekeerlingen was in de eerste plaats troostend en bemoedigend. Iedere bekeerling was een levend bewijs van de waarheid van het katholieke geloof en de valsheid van het protestantisme.

Uit de bronnenanalyse bleek verder dat er regelmatig werd geschreven over de protestantse aanwezigheid op het zendingsveld. Enerzijds werden protestantse zendelingen beschouwd als de belangrijkste concurrenten van de katholieke missionarissen. Anderzijds was er in de bronnen steeds een discours aanwezig over de minderwaardigheid van de protestantse missionering. Er werd in de bladen ook meer dan eens geschreven over onderwerpen die betrekking hadden op moraal en zedelijkheid. De katholieke auteurs waren het er roerend over eens: rooms-katholieken leidden over het algemeen een beter, een meer zedelijk, ja, een heiliger leven dan protestanten. Zoals hoger gezegd, hadden de katholieke periodieken ook ruime aandacht voor het protestantisme buiten België.

Het protestantisme als verre vijand en spiegel

Uit de bronnen sprak een groot superioriteitsgevoel ten aanzien van het protestantisme. Het ontbrak het protestantisme aan alles wat het katholicisme bezat. De rooms-katholieke kerk was één, het protestantisme versnipperd. De leer van het oorspronkelijke christendom werd bewaard door het onfeilbare leergezag van de paus, terwijl het rationalisme in het protestantisme was geslopen en op dogmatisch vlak heel wat had kapotgemaakt. De katholieke liturgie sprak de hele mens aan, terwijl de protestantse erediensten koud en kil waren. Katholieken scoorden op zedelijk vlak

veel beter dan protestanten. Katholieke missionarissen boekten veel betere resultaten dan de protestantse zendelingen. Engeland was getuige van een ware bekeringsbeweging tot het katholicisme, terwijl de anglicaanse kerk ernstige tekenen van verval vertoonde. In Duitsland bloeide het katholieke leven volop en in Scandinavië kon de kerk ook aan een wederopbouw denken.

In België was het protestantisme een 'verre vijand'. De protestantse gemeenschap in België was klein en niet bedreigend. Protestanten maakten het de katholieken moeilijk in het buitenland en in de missies, maar niet in eigen land. In het België van na de schoolstrijd (1878-1884) vreesde men vooral de liberalen en de socialisten. Dáár ging de echte dreiging van uit. De bestudeerde bronnen moeten in het licht worden gezien van een zich bedreigd voelende kerk die in de tegenaanval ging (de zogenaamde 'offensiefbeweging'). Al de bronnen hadden eigenlijk iets apologetisch. Allemaal legden ze op hun eigen manier getuigenis af van de manier waarop de kerk zich trachtte te positioneren tegenover haar vijanden. Allemaal droegen ze hun steentje bij tot het vormen van een collectieve katholieke identiteit. Een goed beeld krijgen van de eigen identiteit betekent het eens zijn over enkele kenmerken, waardoor men te onderscheiden is van de ander. We vermoeden daarom dat we het katholieke discours over het protestantisme mogen beschouwen als een schakeltje, een onderdeel van dat proces van zelfdefinering.

Karel Strobbe

De derde wereld ontdekt

De mondialisering van christendemocratie en socialisme

De Franse econoom en demograaf Alfred Sauvy was jarenlang een erg verdienstelijk onderzoeker, zonder echt bekend te zijn. Daar kwam plots verandering in, toen hij op een dag de term 'derde wereld' lanceerde. Tijdschriften namen die term over, er ontstonden onderzoeksgroepen, het concept raakte ingeburgerd. Sauvy had voor vernieuwing gezorgd, niet enkel in de taal, maar ook in het internationale politieke discours van christendemocraten en socialisten. Daarover publiceert Peter Van Kemseke *Towards an Era of Development. The Globalization of Socialism and Christian Democracy, 1945-1965* in de reeks KADOC Studies on Religion, Culture and Society, uitgegeven door Universitaire Pers Leuven.

Ook politieke partijen - en hun ideologen - ontdekten langzaamaan die 'derde wereld' als een regio met heel eigen kenmerken en problemen, vooral dan dat van 'onderontwikkeling'. Een probleem dat niet altijd even gemakkelijk te herleiden bleek tot een Koude-Oorlogskwestie. *Towards an Era of Development* analyseert de ontdekkingstocht van twee ideologieën: het socialisme en de christendemocratie. Het boek brengt het verhaal van de Socialistische Internationale (SI) en de christendemocratische Nouvelles Equipes Internationales (NEI), beide opgericht kort na de Tweede Wereldoorlog.

Bij hun ontstaan waren zowel de SI als de NEI bijna uitsluitend Europese organisaties. Tijdens het stichtingscongres van de Internationale in 1951 werd triomfantelijk uitgeroepen: "le socialisme est devenu une force puissante dans le monde", maar dat was slechts propaganda.

In het begin van de jaren 1950 was het socialisme evenzeer 'opgesloten' in Europa als de christendemocratie dat was. In de loop van dat decennium verlieten beide ideologieën echter hun West-Europese thuisbasis en ontdekten ze de wereld buiten Europa: ze mondialiseerden.

Bij de socialisten was er vanaf de vroege jaren 1950 sprake van een heuse mondialiseringsdrift. De SI ging de dialoog aan met Azië en stimuleerde, ook financieel, de vorming van een Aziatische Socialistische Conferentie, die haar natuurlijke gesprekspartner werd in Azië. Het Britse Foreign Office, dat de SI domineerde en een soort 'transnationale Commonwealth' wilde creëren, speelde daarin een niet te onderschatten rol. Na verloop van tijd werd ook getracht in Latijns-Amerika een filiaal op te richten. Dat verliep minder vlot: het was niet evident dat Europeanen, en dan nog Europese socialisten, in de achtertuin van de VS gingen woelen. Vanaf 1960 ondernam de SI ook verkenningstochten in Afrika, expedities die nóg moeilijker waren.

De West-Europese christendemocraten, verzameld in de NEI, hebben nooit dezelfde mondialiseringsdrang gevoeld. Integendeel, er leek zich zelfs een tegenovergestelde beweging voor te doen, een voortdurend terugplooiën op het Europese niveau (waar, zo bleek, veel gerealiseerd kon worden). De NEI was een organisatie van eurofielen die in eigen land begaan waren met de wereldproblemen, maar die weer vergaten zodra ze in elkaar in NEI-verband ontmoetten. Toch was er zware druk om te mondialiseren, vooral dan vanwege de Centraal- en Oost-Europese christendemocraten, die zich met geld van het Amerikaanse State Department en de CIA hadden georganiseerd in een eigen organisatie, CDUCE, met

een uitvalsbasis in New York. De secretaris van die organisatie, de Poolse balling Konrad Sieniewicz, pendelde voortdurend tussen New York, Latijns-Amerika (waar de christendemocraten hun eigen regionale organisatie, de ODCA, hadden opgericht) en Europa. Hij holde zijn grote droom en die van zijn geldschieters achterna: de oprichting van een wereldwijde (anticommunistische) christendemocratische internationale. Aanvankelijk, tot de vroege jaren 1960, bleven de contacten tussen de drie regionale organisaties uiterst beperkt. In 1961 werd een soort van 'proto-internationale' opgericht (deze keer was het de Cubaanse Revolutie die de NEI aanzette tot een groter mondiaal engagement), een proto-internationale die versterkt werd in 1964 en uiteindelijk uitgroeide tot een echte christendemocratische internationale. Het mondialiseringsproces verliep dus bij de christendemocraten niet

Illustratie: August Edmond De Schryver, voorzitter van de NEI, op een internationaal congres van de christendemocraten van Zuid-Amerika, Sao Paulo, 1957.

vanuit een Europese kern die op missie ging in de rest van de wereld, maar vertrok vanuit relatief autonome regionale organisaties (NEI, CDUCE, ODCA) die zich geleidelijk aan integreerden tot een internationale.

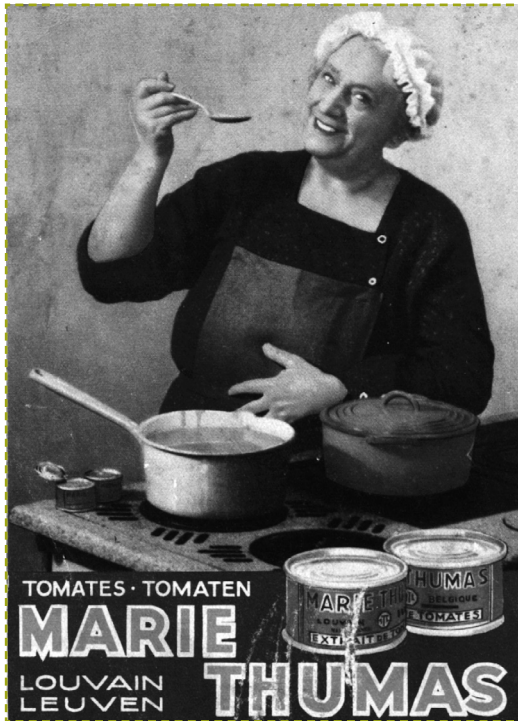
Door hun buiten-Europese avontuurtjes werden zowel socialisten als christendemocraten als het ware gedwongen hun blik te richten op een nieuw fenomeen dat zich aan de horizon begon af te tekenen: de opkomst van de derde wereld. Een cruciale rol daarin was weggelegd voor de Verenigde Naties, de derde hoofdrolspeler in het boek. Het is daar dat nieuwe ideeën over ontwikkeling circuleerden, dat de strijd om de dekolonisatie van de niet-westerse wereld beslecht werd, dat experts en ideologen elkaar beïnvloedden. Vanuit de VN sijpelden die concepten de 'westerse' ideologieën binnen.

Slaagden ze erin die derde wereld te ontdekken en het ontwikkelingsvraagstuk te zien en ideologisch te duiden, zonder het te reduceren tot het Koude-Oorlogskader waarin het was ontstaan en waaraan het in zekere zin zijn 'aantrekkelijkheid' te danken had? Dat verliep met moeite, met vallen en opstaan, en - opvallend - op een manier die voor socialisten en christendemocraten erg verschillend was. Het boek verklaart die verschillen vanuit drie niveaus: de politieke situatie waarin de toonaangevende partijen zich in eigen land bevonden, de internationale context en - een vaak verwaarloosde factor - hun politieke cultuur. De NEI was schatplichtig aan een Franstalige, Europees-continentale cultuur, een erfenis die het hele bestaan van de organisatie doordrenkte. De SI was schatplichtig aan een Angelsaksische cultuur, die evenzeer haar bestaan doordrenkte. Het verleden kon met andere woorden niet worden uitgewist ...

Via bijgevoegde folder kan deze nieuwe KADOC-publicatie worden besteld.

Peter Van Kemseke

Soepjes & Sapjes Groenten om te drinken

Tot 22 december loopt in de pandgangen van KADOC de tentoonstelling *Soepjes & Sapjes. Groenten om te drinken*, een organisatie en realisatie van het Centrum Agrarische Geschiedenis naar aanleiding van de Week van de Smaak.

Van tomatenrood tot kervelgroen: aan de hand van origineel beeldmateriaal wordt het verhaal verteld van soep in alle smaken, geuren en kleuren. *Soep is miserie*: voedsel voor armen en soldaten. *Soep is kracht*: ideaal om zieken weer op krachten te laten komen.

Illustratie: reclameprent voor tomatenconcentraat in een receptenboekje van Marie Thumas uit het interbellum en voor Libby's tomatensap verschenen in Libelle in 1958.

Soep is sociaal: dat komt de soepboer ons op zijn ronde vertellen. *Soep is hip*: volgens het trendy kommetje in de hippe soepbar. *Soep is Leuven*: jarenlang rolden er conserven 'soupe verte' en 'crème d'asperges' van de band bij Marie Thumas. Alle facetten van soep en groentesap in onze eetcultuur tijdens de voorbije twee eeuwen komen aan bod.

Soepjes & Sapjes is gratis toegankelijk van maandag tot vrijdag van 9 tot 17u, op zaterdag van 9 tot 12u30. Een rondleiding voor groepen duurt een halfuurtje (18,15 euro, maximaal 15 deelnemers) en kan worden aangevraagd, telefonisch op 016 32 35 25 of via e-mail contact@cagnet.be. Zie ook www.cagnet.be.

Toon Toelen